

Recenze

Lenka MYNAŘÍKOVÁ, Psychologie lži, Praha: Grada, 2015, 198 s., ISBN 978-80-247-5472-7.

Milan Nakonečný

Předmětná kniha přináší velmi zajímavé a aktuální téma, protože lži je v soukromém i veřejném životě stále dost a spolehlivé rozpoznávání lži v mezilidských vztazích je důležitým prostředkem sebeobrany proti nejrůznějším pohromám. Fenomény lži a pravdy mají ovšem také řadu nejen psychologických, ale i filosofických konotací, jímž se autorka recenzované knihy nevyhýbá. Téma lži je zde uchopeno ve velmi širokých souvislostech. Poslání své knihy, velkoryse pojaté a skvěle napsané, představuje autorka ve velmi zajímavě pojaté předmluvě: „Lež a klam se již dávno staly pevnou součástí naší každodenní existence a běžným způsobem vzájemné komunikace ... Lži na jedné straně považujeme za něco negativního a nežádoucího, současně nás ale svojí tajemnou povahou lákají, toužíme proniknout do jejich podstaty a odhalit, jak a proč vznikají, a především jak je rychle a přesně rozpoznat“. Je to příslib, který obsah knihy zcela naplňuje. Důležitou poznámkou v předmluvě k této knize je připomínka, že můžeme lhát i sami sobě, když „si nasazujeme rozmanité masky, se kterými se ztotožňujeme někdy více a někdy méně, abychom mohli hrát rozmanité postavy a dělat na okolí žádoucí dojem“. Lidé mohou lhát jiným i sami sobě, když vystupují v různých rolích jako veřejně činné osoby. K předstírání a zastírání vybavila evoluce různé živočišné druhy různým způsobem a „lživé chování lze tedy nalézt na všech fylogenetických úrovních“, jde o instinktivní tendence, ale ty si nijak nezadají s prostředky klamání, které užívají lidé, „přestože člověk má při volbě prostředků klamání k dispozici rozvinutý intelekt“.

Nelze se zde zabývat detailnějším rozbohem bohatého obsahu této knihy, která je uvedena pečlivým rozbohem různých definic lhaní a lži. Rozhodující jsou dvě komponenty: „úmysl lhát a nevědomost o tomto úmyslu u toho, komu jedinec lže“. Následuje typologie lží, jeden typ představují „sociální lži, které říkáme denně a často se za nimi skrývá spíše dobrý úmysl než snaha uškodit“. Důležité jsou „vážné lži“, které lze třídit podle míry pozměněné informace. Naproti tomu: „Přehánění jsou takové lži, které buď přeceňují, nadhodnocují nebo podceňují, podhodnocují určitá fakta“. Dodejme, že to jsou typické lži politické. Podrobně a kriticky se autorka zabývá filosofickou otázkou, co je pravda, ale nevyhýbá se ani tématu neuropsychologie lhaní, která, kromě jiného, objevila zásadní rozdíly mezi „spontánní a předem připravenou lží“.

Z dalšího bohatého obsahu této knihy (vývojově psychologická a generová hlediska, tj. lhaní u dětí, dospívajících a dospělých, rozdíly mezi muži a ženami, detekce lži u dětí, frekvence a funkce lži u dospělých a řada dalších témat) vyjímáme obsáhlou kapitolu nazvanou Lhaní z pohledu příjemce, která se podrobně zabývá detekcí či odhalováním lží, počínaje jejími historickými začátky. Možnosti „dekódování lži“ lze rozlišit na neverbální (mimika a gestikulace lhajících osob) a na „verbální vodítka“. Kromě jiného sem patří i detekce lží v rámci forenzní (dříve kriminalistické)

psychologie. S tímto přístupem k odhalování lží jsou spojeny různé metodologické problémy. Knihu zakončuje pozoruhodná kapitola Když lhaní není lhaní, pojednávající o problémech, kdy chování subjektu splňuje formální znaky lhaní, ale v přísném slova smyslu jím není, jak tomu je v případech amnézie nebo u falešných vzpomínek u jedinců se zvýšenou sugestibilitou a v dalších jiných případech. Kromě jiných sem patří i diskutabilní témata, jako jsou klepy a milosrdná lež. Rozhodně se vyplatí tuto knihu podrobně studovat, ba co víc, mít ji v knihovně.

Milan Nakonečný
(TF JU, nakonecny@tf.jcu.cz)